

مسائل زنان

پزشکی و بهداشتی

•

سیدسیا مرتضوی

انتشارات میثم تمار

نشانی: قم - خیابان شهید محمد منتظری، کوچه ۸، پلاک ۸
 م پ ۲۷۱۸۵/۵۵۷ - تلفکس: ۷۷۲۲۹۸۲ (۰۲۵۱) - همراه: ۰۹۱۴۱۵۳۸۸-۸
 www.m-tammar.ir

مسائل زمان

پرسشگری و شبهه شناسی

- ناشر: انتشارات میثم تمار
- مؤلف: سید ضیاء مرتضوی
- طرح جلد و صفحه‌آرا: مرتضی فتح‌اللهی
- لیتوگرافی: نویس
- چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ زیتون
- نوبت چاپ: اول / بهار ۱۳۸۵
- شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه
- بها: ۱۰۰۰ تومان
- شابک: ۹۶۴-۵۵۹۸-۹۷-۴
- کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

نمایندگی‌های فروش در تهران و شهرستان‌ها

۷۷۲۲۹۸۲	انتشارات میثم تمار - قم: خیابان شهید محمد منتظری، کوچه ۸، پلاک ۸. تلفن:
۶۶۲-۸۱۶۱	تشر الفی - تهران: خ انقلاب، خ ۱۲ فروردین، خ نظری غربی، پلاک ۱۸۲. تلفن:
۲۳۵۲۰۷۰۲	پخش کتاب اشجع - تهران: خ رسالت، ۲۰ متری لاهیجانی شرقی، پلاک ۱۷۶. تلفن:
۵۵۹۰۴۲۰۳	کتابفروشی الجمن اسلامی معلمان - شهری: خیابان حرم حضرت عبدالعظیم (ع)، تلفن:
۲۳۳۰۷۱۷	کتابفروشی میثم تمار - شیراز: شاه چراغ، خ ایقانه دستفیب، کوچه مسجدفتح. تلفن:
۲۳۲۷۹۱۹	کتابفروشی میثم تمار - مشهد: چهارراه شهدا، پاساژ الفدیر، طبقه همکف، غرفه ۱۵. تلفن:
۲۷۶۶۰۵۰	انتشارات نجما - اراک: خ میرزای شیرازی، خ فتح شیاکو، تلفن:
۳۳۶۱۵۷۷	فرهنگسرای المهدی - اصفهان: خ مسجد سید، پاساژ زاهدی، تلفن:

فهرست مطالب

۷	 اشاره
۹	 پیشگفته
۱۵	 بخش اول: کلیاتی در باب شبهه‌شناسی مسائل زنان
۱۷	 ۱- فقه، آوردگاه اختلاف نظر ها و تبدل آرا
۱۹	 ۲- گشایش باب اجتهاد
۲۲	 ۳- مخالفت با اجماع
۲۶	 ۴- ابزار تکفیر و ارتداد
۳۱	 ۵- دخالت افراد بی صلاحیت یا کم صلاحیت
۳۵	 ۶- اظهار نظر افراد با صلاحیت
۳۷	 موقعیت‌شناسی در افتاء
۳۹	 لزوم استقبال از نظرات و پژوهش‌های عالمانه
۴۳	 ۷- ملاک مشروعیت قوانین و مقررات
۵۱	 واقعیت اعلام نظر شورای نگهبان
۵۵	 ۸- خاستگاه اختلافات و شبهه‌ها
۶۰	 لزوم تفکیک نظریه پردازی و پرسش، از شبهه
۶۳	 ۹- زمینه و گستره پرسش‌ها و شبهه‌ها

۷۲	۱۰-گزینش و هدف بازگویی پرسش‌ها و شبهه‌ها
۷۴	هدف از بازگویی نمونه‌ها
۷۵	● بخش دوم: گزیده‌ای از نظریه‌ها، شبه‌ها و پرسش‌ها
۷۹	الف) کلیات
۸۷	ب) فرهنگ و تاریخ
۹۳	ج) حقوق زنان
۱۰۴	د) خانواده و ازدواج
۱۱۰	ه) آزادی روابط زن و مرد
۱۱۴	و) حجاب و پاکدامنی
۱۱۹	ز) فیلم و هنر
۱۲۳	● بخش سوم: ارزیابی کلی و نقد گذرا
۱۲۶	۱- اختلاف نظر فقیهانه
۱۲۷	۲- نگاه عالمانه
۱۳۰	۳- پرسش‌ها و خرده‌گیری‌های ناآگاهانه
۱۳۳	۴- گرافه‌گویی جاهلانه
۱۳۴	۵- تلاش‌های مغرضانه
۱۳۵	۶- عملکرد نادرست
۱۳۶	۷- تأکید بر احکام قطعی
۱۳۶	الف) حجاب اسلامی
۱۳۷	ب) روابط شرعی
۱۳۷	ج) مرزهای شرعی هنر
۱۳۸	د) تفاوت‌های قطعی
۱۳۹	ه) تعقل در کنار تعبد
۱۴۳	کتابنامه

اشاره

انقلاب اسلامی و اندیشه‌های تابناک امام خمینی که سلام خدا بر او باد، فرصت ارزنده و مبارکی را برای تعمیق و گسترش اندیشه و علوم اسلامی فراهم ساخته است. آن همه آثار علمی فرهنگی که در زمینه‌های مختلف ارائه شده و اندیشه‌ها و دیدگاه‌های تازه‌ای که تولید شده گواه این حقیقت است. طبیعی است که این رویش گسترده، شاهد برخی آفت‌ها و آسیب‌ها نیز باشد. از جمله طرح باره‌ای نظریات و گفته‌ها و پرسش‌ها که با آموزه‌های دینی سازگاری ندارد و فرهنگ و باورهای جامعه اسلامی آن را برنمی‌تابد. یکی از عرصه‌های آفت‌خیز و پرسش‌انگیز به ویژه در سال‌های اخیر، موضوع زن و خانواده بوده است که در مجموع می‌توان آن را یکی از چالش‌های پیش‌روی جامعه شمرد. آنچه در این سال‌ها به عنوان «پرسشگری» و «شبهه افکنی» به ویژه در ادبیات رایج دینی، از جمله در موضوع زنان مرکز توجه بسیاری از دلسوزان قرار گرفته، تعبیر دیگری از چالش یاد شده است. اما این شبهه‌ها و پرسش‌ها چیست و با کدام معیار شناخته می‌شود؟ مرز میان پرسش، شبهه و نظرات علمی مخالف کدام است؟ آیا هر نظر مخالف و پرسشی را می‌توان «شبهه افکنی» نامید؟ آیا آنچه در سطح مطبوعات کشور از جمله در این سال‌ها آمده، همه مبتنی بر اصول علمی و در چارچوب موازین اصلی و قطعی دینی بوده است؟ اینها پرسش‌هایی است که در این نوشتار

به آن پرداخته شده است. کتاب در سه بخش سامان یافته، نخست ده نکته به عنوان درآمدی بر پرسشگری، شبهه‌شناسی و آسیب‌شناسی آن ذکر شده، سپس از میان مجموعه گسترده‌ای از پرسش‌ها، شبهه‌ها و نظرات، در موضوع زن و خانواده در سطح مطبوعات یکصد نمونه در هفت محور بازگو شده است، از جمله با این هدف که صاحب نظران، به ارزیابی و نقد علمی و تفصیلی این دست موارد پردازند و در بخش پایانی، نویسنده، در چند محور، نقدی کلی و عمومی را متوجه این موارد کرده است.

متن اولیه این نوشتار پیشتر در سال ۱۳۸۳ در نشریه پیام زن منتشر شده و حال که دو قالب این کتاب تقدیم علاقه‌مندان می‌شود همراه با حذف‌ها، افزوده‌ها و برخی بازنویسی‌ها است.

یادآور می‌شود آنچه در بخش دوم به عنوان ذکر پاره‌ای پرسش‌ها، نقدها و شبهه‌ها آمده، روشن است که به هدف صحنه‌گذاری بر تمام آنها نیست، چراکه بسیاری از آنها دایره‌های نادرست و تحلیل‌های نارساست اما فرصت پرداختن به تک تک آنها نیز نبوده است و آنچه در بخش سوم آمده فقط نگاهی کلی به این پرسش‌ها و خرده‌گیری‌هاست و نه ارزیابی همه موارد. با این همه می‌تواند تصویری اجمالی از ذهنیت موجود رانست به مسائل زنان و خانواده نشان دهد و دلسوزان و پژوهشگران را به شکلی ملموس‌تر با این ذهنیت آشنا سازد، هر چند حتی خواندن برخی از آن گفته‌ها مایه ناراحتی است چه رسد به پذیرش آن. به هر حال امیدواریم خوانندگان محترم نیز با آن خرده‌گیری‌ها دست‌کم به دیده تردید بنگرند و نه پذیرش.

از خدای تبارک و تعالی شرح صدر و رشد علمی و تقویت مبانی معرفتی را درخواست می‌کنیم. و در هر حال از او مدد می‌جوییم.

فم - اردیبهشت ۱۳۸۵

پیشگفته

یکی از معروف ترین موضوعاتی که بیش از یک قرن است دستمایه دشمنان و ناآگاهان برای متهم ساختن اسلام و شریعت اسلامی شده، در نتیجه پرسش های زیادی را درون و بیرون جامعه اسلامی پدید آورده، موضوع زن و خانواده در احکام و آموزه های اسلام و جامعه اسلامی است. این امر از دوره ای آغاز شد بیگسترش یافت که جنبش دفاع از شخصیت و حقوق زن در اروپا شکل گرفت و موج آن، دیگر سرزمین ها از جمله کشورهای اسلامی را دربر گرفت و تحت تأثیر خود قرار داد. مروری گذرا بر تاریخ کشورها و جوامع اروپایی نشان می دهد که آنچه خاستگاه اصلی این جنبش بود و لاقبل موجب گسترش و شتاب آن شد رفتار و نگاهی بود که این جوامع نسبت

به زن داشتند و او را از بسیاری حقوق انسانی و اجتماعی محروم می‌دانستند. از این رو می‌توان حرکت اصلاح طلبانه زنان را واکنش و بازتاب رفتار یا باثوان برشمرد، همان گونه که دین‌گریزی و دین‌ستیزی همین جوامع را (که در ظاهر، رنسانس اروپا و دهه‌های پس از آن به ارمغان آورد) ناشی از رفتار ارباب کلیسا و متولیان دینداری در قرون میانی دانست.

به عبارت دیگر کسانی از چند دهه گذشته به این سو خود را پرچمدار دفاع از شخصیت و حقوق و آزادی زنان می‌شمارند و بیش از همه انگشت اتهام را متوجه جهان اسلام و احکام آن می‌کنند که پیشینه نه چندان زیاد آنان (که حتی به یک قرن نمی‌رسد) مایه شرمساری آنها است؛ هم از این رو که چرا چنین نگاه و رفتاری به زن داشته‌اند، هم از این جهت که با آن پیشینه چگونه خود را پیشگام جنبش حمایت از زنان و حقوق آنان می‌شمارند، تازه جوامع اسلامی را با آن سابقه روشن، متهم به پایمال کردن حقوق زن می‌کنند؟! البته انصاف آن است که برخی رفتارها در جوامع اسلامی و گاه برخی دیدگاهها توانسته به این اتهامات و داوری‌های نادرست دامن بزنند. از این رو نمی‌توان از هر آنچه گفته یا عمل شده، دفاع کرد. باید انتقاد و نقد را در ارزیابی سلوک جوامع دینی و برخی دیدگاههای گذشته و حال نیز داشت. هر چند به روشنی پیداست که بخشی از نگاهها و رفتارهای نادرست که گاه به نام دین و شریعت صورت می‌گیرد، بازتاب حرکت‌های تند و نادرستی است که خیزش آن در جوامع اسلامی، دلسوزان و هواداران شریعت و ارزش‌های دینی را

نگران ساخته و به واکنش وا داشته است.

اینکه چرا و چگونه و بر اساس کدام مبانی و پیش فرض‌ها، دیری است انتقادات و خورده گیری‌های زیادی توسط مراکز و افراد به نظام حقوقی و ارزشی اسلام و مسلمانان صورت گرفته و انگیزه آنان چه بوده، موضوعی درخور توجه و بررسی است که باید در جای خود مورد کنکاش قرار گیرد، اما اینکه ماهیت این اشکالات چیست و چه مقدار آن به عملکرد جوامع دینی برمی‌گردد، یا چه مقدار به برداشت‌ها و دیدگاه‌های موجود، نیز کدام یک به اساس دین و ارزش‌های قطعی آن، یا چاره چیست و چه باید گفت و چه می‌بایست کرد، موضوعی است که می‌تواند و باید مورد توجه و اهتمام قرار گیرد؛ جدای از اینکه اشکال از سوی کیست و با چه انگیزه‌ای است.

اینک دهها سال است که از یک سو آگاهان و دانشمندان اسلامی با بهره گیری از رسانه‌های گروهی و فضاهاى تبلیغی به طرح و بررسی این گونه پرسش‌ها و شبهه‌ها و خورده گیری‌ها پرداخته‌اند، از سوی دیگر مصلحان دینی و دست‌اندرکاران مدیریت‌های فرهنگی، حقوقی و اجتماعی تلاش کرده‌اند کاستی‌های موجود در جوامع اسلامی را کاهش داده و برای بهبود جایگاه وضع زن و خانواده چاره‌اندیشی کنند؛ هم در سطح قانونگذاری و بهینه‌سازی نظام‌های حقوقی و هم در سطح فرهنگ‌سازی و مبارزه با نگاه‌ها و برداشت‌های نادرست و باورها و فرهنگ‌های غلط. بخشی از این مهم، دستاورد بازخوانی منابع و بازنگری در برداشت‌ها و دستاوردهای علمی - پژوهشی پیشینیان بوده

است. معلوم است بازخوانی‌ها و بازنگری‌ها به ویژه اگر خارج از چارچوب موازین پذیرفته شده باشد و به شکل بی‌ضابطه و همراه با آمیزه‌ای از نبود یا کمبود پای‌بندی به مبادی شرع و ارزش‌های دینی صورت گرفته باشد، بدون واکنش و پاسخ نخواهد ماند. از این‌رو دست‌کم در صد سال گذشته یکی از موضوعات پردامنه در محافل و مراکز علمی دینی (که همواره نگاههای گوناگون و ناهمگون را به سوی خود دوخته و آثار قلمی بسیاری را بر جای گذاشته) مسئله زن و حقوق خانواده می‌باشد؛ چه آنان که زبان به ارزیابی و نقد دیدگاههای موجود و حتی متون دینی گشوده‌اند، و چه کسانی که به ردّ شبهات و پاسخ به پرسش‌ها و دفاع از شریعت و احکام موجود پرداخته‌اند.

آن همه کتاب و مقاله منتشر شده و سخنان بسیاری که گفته شده، نیز مواضع اتخاذ شده و برخوردهای علمی صورت گرفته که هنوز ادامه دارد، نشان از گستردگی موضوع، جذیت و حساسیتی است که طرف‌های قضیه دارند. از این‌رو نباید آن را موضوعی کهنه و خاتمه‌یافته یا کم‌رنج و یا محدود به یک یا چند کشور و جامعه شمرد. آنچه بر شدت و گستره و اهمیت چالش می‌افزاید این امر روشن است که موضوع زن و خانواده و مباحث پیرامونی آن، موضوعی ذهنی و به تعبیری، کتابخانه‌ای و یا محدود به یک منطقه یا قشر نیست بلکه موضوعی جاری در همه عرصه‌های زندگی و جامعه می‌باشد، چنان‌که تفاوت نگاه، هر چند جزئی باشد تأثیر مستقیمی بر

خانه و جامعه می‌گذارد.

آنچه در این فرصت محدود مورد نظر است، نه پرداختن به هر آنچه در این زمینه گفته شده و نه گزارش همه پرسش‌ها و شبهات و نقدهاست، نیز نه پاسخ تفصیلی به برخی شبهه‌ها، یا انتقاد از مقطع تاریخی خاص که چرا فرصت بروز و گسترش شبهه‌افکنی به وجود آمده است. هدف از آنه تصویری اجمالی و مستند از تازه‌ترین شبهه‌ها و پرسش‌هاست که درون جامعه اسلامی ما، در مقطع زمانی پنج سال اخیر، در سطح مطبوعات مطرح شده و بیشتر از سوی کسانی ابراز شده که در متن جامعه و در کنار ارگان‌های تبلیغی رشد یافته‌اند، ولی معلوم است گاه آگاهی لازم به موازین بدیهی فقه و شریعت ندارند، یا پای‌بندی به آن را لازم نمی‌دانند.

این مرور گذرا، هم می‌تواند ما را به ذهنیت موجود بخشی از افراد - که دست‌کم در لایه‌هایی از جامعه به فرهیختگی شناخته می‌شوند - آشنا کند و هم بیش از گذشته به چاره‌جویی کلی و منطقی بکشانند، نیز به صورت موردی و تفصیلی به وظیفه هدایت‌گری و پاسخ‌گویی و دفاع عالمانه از احکام دین به ویژه اگر از مسلمات و قطعیات باشد، وادارد.

روشن است نه پرسش‌ها و شبهه‌ها منحصر در این چالش‌ها است و نه بسیاری از آنها نویداست، چنانکه زابیده یک فضای سیاسی یا فرهنگی خاص نمی‌باشد. پیش از بازگویی متن خرده‌گیری‌ها و شبهه‌ها و پرسش‌ها و نظریات، لازم است در باره اصل موضوع پرسشگری،

پاسخگویی، شبهه‌شناسی و آسیب‌شناسی، نکاتی مورد توجه قرار گیرد. پس از طرح اشکالات و شبهات نیز پاره‌ای نکات در ارزیابی و پاسخ اجمالی آنها ارائه خواهد شد. از این‌رو کتاب در سه بخش سامان می‌یابد:

الف) نکات کلی در باب شبهه‌شناسی مسائل زنان؛

ب) گزیده‌ای از شبهه‌ها و پرسش‌ها و نظریه‌های موجود؛

ج) ارزیابی و پاسخگویی گذرا به گزیده یادشده.
